

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry kiittää Oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua valmiuslakityöryhmän alustavista ehdotuksista varautumisvelvollisuutta koskevan sääntelyn kehittämiseksi sekä mahdollisuudesta antaa palautetta ja näkemyksiä myös yleisemmin valmiuslain kehittämistarpeista ja niistä näkökulmista, joita tulisi ottaa huomioon valmiuslain kokonaisuudistusta koskevassa lainvalmistelussa.

MTK näkemyksen mukaan muistiosta on tarkasteltu varautumisvelvollisuutta monipuolisesti ja laaja-alaisesti sekä valmiuslain että muun lainsäädännön perusteella.

Julkishallinnon yleisestä varautumisvelvollisuudesta on säädetty valmiuslain 3 luvussa, minkä lisäksi sektorikohtaiseen lainsäädäntöön sisältyy useita valmiuslain säännöksiä täydentäviä varautumisvelvoitteita. Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin mukaisesti yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Yhteiskunnan kriinkestävyyttä lisää ja täydentää elinkeinoelämän ja muun yksityissektorin vapaaehtoisen varautumisen lisäksi sopimusperusteinen varautuminen.

Kansainvälisesti tarkastellen Suomen varsin ainutlaatuisesta julkisen ja yksityisen sektorin huoltovarmuuden kumppanuusmallista on säädetty huoltovarmuuden turvaamisesta annetussa laissa (1390/1992). Huoltovarmuussääntelyn ajantasaistamiseen tähtäävä työ on juuri käynnistynyt. Kokonaisuuteen liittyvä huoltovarmuuden rahoituksen uudelleen tarkastelu sekä siihen tarvittavat säännösmuutokset. Huoltovarmuustoiminta muodostaa hyvän lähtökohdan tarkastella ja kehittää yksityisen sektorin vapaaehtoista ja sopimusperusteista varautumista.

Euroopan unioni on osaltaan tunnistanut tarpeen lisätä yhteiskunnan kriittisten sektoreiden häiriönsietokykyä ja antanut asiaa koskevan direktiivin (CER-direktiivin), jonka kansallinen lainsäädäntöhanke on käynnissä. Yhteiskunnan kriittisten sektorein kyberturvallisuutta edistetään NIS2-direktiivillä. CER- ja NIS2 -direktiivit asettavat uusia varautumisvelvoitteita direktiivin soveltamisalaan kuuluville toimijoille. Direktiivien toimeenpanon myötä myös yksityisen sektorin varautuminen vahvistuu.

MTK yhtyy valmiuslakityöryhmän esittämään näkemykseen, jonka mukaan uuden valmiuslain tulee nojautua perusteiltaan voimassa olevan valmiuslain 3 luvun lähtökohtiin yleisen varautumisvelvollisuuden sääntelystä. Lisäksi varautumisvelvollisuuden ulottaminen varsinaisen viranomaiskoneiston ulkopuolisiin tahoihin on perusteltua siltä osin kuin kyse on julkisten hallintotehtävien hoitamista varten lailla perustetuista tai niitä hoitamaan velvoitetuista toimijoista.

Kokonaisuutena yksityisen sektorin rooli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa on kasvanut. Ottaen huomioon käynnissä oleva muu säädösvalmistelu (CER- ja NIS2-direktiivien toimeenpano, VN päätös huoltovarmuuden tavoitteista sekä huoltovarmuuslainsäädännön uudistus) ja sitä kautta kehittyvä yksityisen sektorin varautuminen, on helppo yhtyä työryhmän näkemykseen, että yksityisen sektorin varautuminen on muilta osin perusteltua edelleen jättää vapaaehtoisuuden, erityissääntelyn ja sopimusten varaan. Lisäksi on tärkeää huomioida eri alojen erityispiirteet, sekä välttää päällekkäistä hallinnollista taakkaa ja kustannuksia aiheuttavia velvoitteita. Mikäli varautumisesta aiheutuu yksityisille toimijoille merkittäviä lisäkustannuksia verrattuna normaaliin yritystoimintaan, tulisi lisäkustannukset lähtökohtaisesti korvata yrityksille.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Muistiossa on hyvin tunnistettu tarve tarkastella vakaviin häiriötilanteisiin liittyvän viranomaistoiminnan etukäteisvalmisteluja ja toimivaltuuksia eri turvallisuustilanteissa (muissakin kuin vain poikkeusoloissa) ja mahdolliseen palvelujen ulkoistamistilanteeseen liittyvä sopimusperusteinen varautumisvelvollisuus.

Yhteiskunnan varautumisen yleinen periaate on, että ne tahot, jotka vastaavat tietyistä asioista normaalioloissa, vastaavat niistä myös häiriö- ja poikkeusoloissa. Häiriö- ja poikkeusoloihin varautumisessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota tiedon kulkuun ja etukäteen määriteltyihin työprosesseihin, jotta kriisitilanteissa toiminta ja päätöksenteko on sujuvaa. Sen edellytyksenä on, että eri tahojen vastuut on tunnistettu, toimintaprosessit ovat selkeitä ja toimintaa on harjoiteltu.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteko (VNS 8/2022), pääministeri Orpon hallitusohjelma sekä luonnos valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista (12/2023) tunnistavat

kotimaisen alkutuotannon ja elintarvikkeiden tuotannon olevan ratkaisevan tärkeitä osia elintarvikehuoltoamme. Elintarvikehuolto on yhteiskunnan kriittistä infrastruktuuria, jonka jatkuvuus on varmistettava kaikissa turvallisuustilanteissa ja tarvittavilta osin turvattava lainsäädännössä. Muuttuneessa turvallisuustilanteessa MTK pitää valmiuslain uudistamista tarpeellisena.

Elintarvikehuollon toimintaedellytykset ja toimintaprosessit häiriö- ja poikkeusoloissa luodaan jo normaaliolojen vallitessa. Viime vuosien kehityskulut korostavat, että elintarvikehuollossa koko arvoketjun on toimittava. Valmiuslain uudistamisen yhteydessä on hyvä tunnistaa riittävän laaja-alaisesti elintarvikejärjestelmän toimivuuden turvaavat muut kotimaiset ja EU-säädökset ja toimia siten, että myös muut säädökset tukevat elintarvikehuollon toimivuutta.

Valmiuslain uudistamisen lisäksi on tärkeä varmistaa alemman asteisilla säädöksillä, toimintaohjeilla ja elintarvikejärjestelmän eri toimijat osallistavalla harjoittelulla tarkoituksenmukainen toiminta erilaisissa häiriö- ja poikkeusoloissa.

Valmiuslain 31§:n mukaisten tuotantopanosten säännöstely (ostolupamenettely) on noussut esille kysymyksenä useissa harjoituksissa. Harjoituksista kertyneiden kokemusten perusteella vaikuttaisi siltä, että toimivaltuuksien käyttöönoton mahdollistavat, lakia alemmat säädökset ja toimintaohjeet vaativat vielä työstämistä. Esimerkiksi valmiuslain 31§:n mukaisen ostolupamenettelyn käytännön operationalisoinnista ei ole havaintoa. Välttämättömiä tuotantopanoksia tulisi kyetä kohdistamaan erityisesti poikkeusolojen tuotantotoimintaan varatuille yrityksille.

Haluamme myös kiinnittää huomiota valmiuslain termien tarkkaan määrittelyyn ja niiden käytön yhdenmukaisuuteen. Esimerkiksi polttoaineiden säännöstelyn yhteydessä käytetään 31§:ssä sanaa ”ostolupa” ja 70§:ssä ”käyttölupa” niiden käyttäjien osalta, joiden toiminta on yhteiskunnan kannalta kriittistä.

Valmiuslain 31§:ssä säädetään 32§-35§ pykälistä poiketen ei ainoastaan säännöstelystä, vaan myös maatilatalouden alkutuotannon ohjaamista. 31§:n mukaan valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset siitä, millaista tuotantoa kulloinkin pidetään elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömänä. Harjoitustilanteista kertyneiden kokemusten perusteella MTK katsoo, että asetustasoisien ohjauksen elintarviketuotannon turvaamiseksi tulisi rajoittua tuotannon suuntaamiseen yleisellä tasolla. Lisäksi tuotantoa on mahdollista ohjata sopimusperusteisesti.

Muistutamme, että alkutuotantoa ohjaa varsin pitkälle niin kansallinen kuin yhteisötason säädökset. Kriisitilanteita varten tulisi etukäteen tunnistaa eri häiriö- ja poikkeusoloissa yrittäjien toimintaa sujuvoittavat regulaation kevennykset/joustot sekä niihin liittyvät viranomaisten toimivaltuudet. Nämä voivat liittyä esimerkiksi yrittäjiltä edellytettäviin ilmoituksiin ja rekisterien käyttöön pitkäkestoisissa kyberhäiriötilanteissa tai sähkökatkoissa. Joustoja mahdollistavista säädöksistä ja

toimintaohjeista tulisi laatia ennakkoon ”kassakaappiversiot”, jotta ne ovat nopeasti käyttöön otettavissa.

Kunnioittavasti

Markus Lassheikki

Johtaja

Lassheikki Markus
Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK r.y.